

СТАРОВИННІ ЗАМКИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ: ФУНКЦІЇ У РІЗНІ ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ ТА СУЧАСНЕ ВИКОРИСТАННЯ

Іван Волошин, Леван Априлашвілі

Львівський державний університет фізичної культури

Актуальність. Замки, одні з найцікавіших пам'яток історії, є невід'ємною частиною краєвидів України й Польщі. З давніх часів вони привертають пильну увагу мандрівників. Незалежно від місця знаходження – на недосяжних пагорбах, болотистих галявинах чи неподалік річок – замки впливають на людську уяву. Перебуваючи в старовинних замках люди відчувають відмінність оточення від буденності та впорядкованості сучасного життя.

Старовинні замки, і навіть їх руїни, є мовчазними свідками багатьох історичних подій та життєдіяльності людей у минулих сторіччях. Величезні стіни і замкових будівель, котрі колись були королівськими осадами або помешканням лицарських родів, покращують самопочуття рекреантів, виконують пізнавальну місію, допомагають зрозуміти історичні події та культурне життя наших предків.

В країнах світу, у яких збереглися старовинні замки, вони традиційно використовуються як туристичний продукт, приваблюючи туристів різного віку. До числа таких країн, безумовно належать Україна та Польща, на територіях яких збереглися до наших днів чисельні старовинні замкові споруди.

Старовинні замки є предметом уваги фахівців обох країн. І значного переліку друківаних праць можна навести працю «Замковий туризм в Україні» М. Рутинського (2001), «Україна. 101 старовинний замок» І. Пустиннікової (2009), В.Петранівського та М.Рутинської (2008), а також польських фахівців: Т.Junusz „Zamki i ich tajemnice” (1989); В. Guenguin „Zamki w Polsce”(2000) [1-4 та ін].

Попри значну кількість літературних джерел, присвячених замкам, не достатньо вивчено їх використання як туристичного продукту, відсутня їх повна характеристика як туристичних об'єктів.

Об'єкт і предмет дослідження: старовинні замки України та Польщі як туристичний продукт, їх геопросторове розташування та функціонування.

Мета роботи: вивчити стан та використання окремих старовинних замків Польщі і України як туристичного продукту.

Одним із завдань дослідження є опис сучасного стану окремих старовинних замків в обох країнах та використання їх як важливих об'єктів на туристичних маршрутах.

Для досягнення мети дослідження використані наступні методи: аналіз та узагальнення інформації літературних і картографічних джерел, порівняння, співставлення та аналіз наукової інформації.

Висвітлення основного матеріалу. Замки України – одна з найцікавіших пам'яток історії. За даними історика Сергія Трубочанінова, в Україні було понад 5000 пам'яток фортифікації [3], проте від більшості з них сьогодні немає й сліду, інші – не зберегли первозданного вигляду. Однак замки заслуговують на гідну увагу, адже відігравали суттєву роль в житті українців захисті від нападників. З усіма замковими спорудами пов'язані імена відомих постатей та родин, які залишили власний слід в історії України.

З давніх давен замки виконували дві головні функції: захисну (оборонну) і житлову (згодом – представницьку, репрезентативну).

На ранньому етапі замкового будівництва переважала захисна (оборонна) функція. До цього типу споруд в Україні належать: Аккерманська (Білгород-Дністровська) фортеця, Камянець-Подільська фортеця, Невицький замок, Генуезька фортеця в місті Судак, Олеський замок на Львівщині тощо. Проміжні позиції займають фортечні споруди, де захисні і житлові (представницькі) функції поєднувалися. Цей процес набув поширення з XII століття. Про поєднання та тісний зв'язок обох функцій свідчать фортечні споруди з палацами на подвір'ї: Березанський, Бродівський, Збарзький та Золочівський замки.

Підгорецький замок і Вишнівецький замок-палац – приклад виконання фортечними спорудами представницьких, репрезентаційних функцій. У Жовківському замку, який побудували у XVII ст., житлові і представницькі функції також переважали над захисними.

У XVIII столітті вищеназвані функції замків також переважали у зв'язку із суттєвими змінами ведення війн і зниженням їх оборонної функції. Виникають розкішні палацові споруди, на які лише переноситься назва «замок» через їх розташування. Найкращими прикладами таких замків XVIII століття в Україні є Корецький замок (Рівненська область) і палац Сангушків в м. Ізяслав (Хмельницька область). Нажаль названі замки знаходяться в руїнах і потребують

відновлення та подальшого збереження. Аналоги цього типу замків-палаців добре збережені у Польщі, та інших Європейських країнах.

У XIX столітті в Європі починають будуватися замки в «історичному» стилі, часто великі за розмірами, з розкішними інтер'єрами і використанням зовнішніх форм замків минулого. Прикладом таких замків в Україні є: замок в місті Василівка (Садиба Попова), Запорізька область; замок Даховських, село Леськове; палац Шувалова; Воронцовський палац в Алупці, Крим; Замок Шенборна на Львівщині та інші.

Замки є популярними та улюбленими об'єктами екскурсій для численних туристів. Відвідавши 137 населених пунктів і географічних об'єктів, можна побачити майже всі існуючі на сьогоднішній день фортеці і замки України. На Львівщині найцікавішими та романтичними замками-резиденціями називають Олеський замок, замок в Золочеві, Підгорецький замок, Замок Свірж і багато інших.

Кожен замок це своя історія овіяна легендами. Львівські замки не можна порівняти із замками інших міст, адже відомі мандрівники зі всього світу назвали фортеці Львівської області поемою, симфонією у камені, українським Парижем, українською Флоренцією...

Сьогодні на території деяких замків і фортець розташовано Державні історико-архітектурні заповідники, відділи історичних музеїв, картинних галерей. Більшість з них – це пам'ятки архітектури, історії і культури національного значення. Зараз тут експонуються зразки середньовічного мистецтва, виставлені експозиції.

У Польщі збереглося немало історичних пам'яток. Особливий інтерес у туристів викликають старовинні польські замки, розкидані по всій території цієї чудової країни. Недарма Польщу дуже часто називають «країною замків». Ці величні захисні споруди у Польщі зводили хрестоносці, тевтонські лицарі, деякі замки були побудовані знатними магнатами. Звичайно, старовинні будівлі з роками модернізувалися і видозмінювалися. Сьогодні більшість, збережених польських замків, перебудовано в стилях епохи Відродження, неоготики, бароко.

На Вавельському пагорбі розташований комплекс архітектурних пам'яток, з яких найважливіші – Королівський замок і Кафедральний собор святих Станіслава і Вацлава (пол. Bazylika archikatedralna św. Stanisława i św. Wacława). Вавель – символ Польщі і місце, що має особливе значення для польського народу.

У даний час у замку розташована експозиція, присвячена побуту польських королів – покої, тронний зал, збройна палата і скарбниця. У кафедральному соборі поховані польські монархи (у тому числі королева Ядвіга, Стефан Баторій, Ян Собеський, Август Сильний), найвідоміші польські поети – Адам Міцкевич, Юліуш Словацький і Ципріан-Каміль Норвід, а також політичні діячі – Тадеуш Костюшко, Юзеф Пілсудський, Юзеф Понятовський, Владислав Сікорський.

18 квітня 2010 у Вавельському замку був похований президент Польщі Лех Качинський і його дружина Марія, які трагічно загинули 10 квітня 2010 року в авіакатастрофі під Смоленськом.

Королівський замок у Варшаві (пол. Zamek Królewski w Warszawie) був побудований в 1598-1618 роках королем польським і великим князем литовським Сигізмундом Вазою на місці середньовічного замку мазовецьких князів. Тут жив президент Польщі Ігнацій Мосціцький. Під час другої світової війни нацисти замінували і зруйнували палац. Відбудовні роботи тривали до 1988 року. Замок був відкритий для відвідувачів у 2009 році. Нині в палаці музей, де можна побачити полотна Рембрандта і Матейко («Стефан Баторій під Псковом»), старі види Варшави пензля Беллотто, а також урну з прахом Тадеуша Костюшко.

Кілька десятків замків XIV і XV століть знаходяться на півдні Польщі, на території, яка носить назву «Шлях Орлине гніздо». Ці оборонні споруди розташовані на вапняних скелях і чекають на тих, хто цікавиться військовою історією. Більшість цих замків було побудовано за наказом короля Казимира Великого. На превеликий жаль, замки зруйновані, і сьогодні туристи можуть лише відвідати стародавні руїни цих могутніх споруд.

Зате в польських містах, які в XIII-XIV століттях належали Тевтонському ордену, збереглася достатньо велика кількість чудових середньовічних замків. Наприклад, замок Мальборк – резиденція Тевтонського ордена Пресвятої Діви Марії. Будівництво цього замку орден розпочав у 13 столітті, він призначався для резиденції великого магістра. Згодом Мальборк став столицею Тевтонського ордена, а в наступному столітті до замку було добудовано «велику трапезну» і палац великого магістра. Друга світова війна лишила на місці замку палаючі руїни, однак польське керівництво вирішило відновити замок в довосенному вигляді. В 2007 р. замок в Мальборку визнано одним із семи чудес Польщі.

У Курнику знаходиться ще один замок, що привертає увагу туристів. Він був споруджений в XV столітті, але сьогоднішній вигляд англійського неоготичного стилю отримав лише в першій половині XIX століття. У замку знаходиться бібліотека, що налічує 320 000 томів, музей з експозиціями меблів, скульптур, картин, військового спорядження, порцеляни й тканин. Фортеця оточена великим парком, закладеним у 18 столітті – одним з найбільших дендрологічних парків у Польщі.

У Любліні знаходиться не менш цікавий і відомий Люблінський замок. Однією із найцінніших пам'яток польського оборонного зодчества по праву вважається невеликий, але чарівний замок Недзіца, побудований в XIV столітті. Цей замок розташований на дуже мальовничій скелі, яка буквально врізається у затоку.

Над старим містом Хенціни височать руїни готичного королівського замку, побудованого на рубежі 13-14 століть, який вважався однією з найвеличніших польських фортець.

У замках Битом, Гнів і Голуб-Добжинь влітку організують «лицарські турніри», куди з'їжджаються сучасні братства лицарів з усієї Європи. Побувавши на одному з цих турнірів, можна перенестися в середні століття: стати глядачем двобоїв на списах або сокирах, змагань зі стрільби з лука та арбалета, штурму фортечної стіни за допомогою підйомних машин автентичної середньовічної конструкції, а ввечері – посидіти біля багаття, взяти участь у бенкетах і подивитися придворні танці.

Замок Любомирських в Ланьцуті – один з найбільш значних палацово-паркових ансамблів на території Польщі, справжня скарбниця національної історії та культури. Замок було закладено у першій половині XVII століття князем Станіславом Любомирським. Його золотий вік припав на другу половину XVIII століття. У той час палац був перебудований і прикрашений рідкісними предметами мистецтва. Тоді ж з'явився пейзажний парк з павільйонами. Після смерті княгині Ізабелли в 1816 році Ланьцут перейшов до її онуків з роду Потоцьких. Після Другої світової війни палац-замок був націоналізований і перетворений на загальнодоступний музей. З 1960 року кожен травень у замку проходять дні камерної музики, на якому виступають музиканти світової величини, а в 1996 році в палаці відбулася зустріч глав дев'яти держав Центральної Європи.

Легендарні замки України і Польщі таємничі й загадкові. Збереження пам'яток залежить не тільки від державних заходів, але й від рівня культури людей, які не можуть бути байдужими до своєї історії. Необхідно припинити руйнування середньовічних замків, що є визначними пам'ятками європейської цивілізації. Вони викликають гордість у сучасників за своїх пращурів, виконують пізнавальну і виховну місію, допомагають зрозуміти історичні події та культурне життя наших предків.

Висновки.

1. Аналіз літературних джерел, присвячених історії старовинних замків України та Польщі, свідчить, що замкові споруди почали будуватися приблизно одночасно для виконання, в основному, оборонних функцій, які часто поєднувалися із житловими. Згодом замкові споруди в обох країнах все частіше виконували представницькі, репрезентаційні функції.

2. Друга світова війна зруйнувала значну кількість замкових споруд в обох країнах, однак їх відновлення та подальше сучасне використання є не однаковим. В Польше відбудовано більшу кількість замкових споруд, порівняно із Україною.

3. Сьогодні багато середньовічних замках Польщі є об'єктами туризму. У них розгорнуті прекрасні музейні експозиції з багатими колекціями творів мистецтв: вогнепальної зброї, старовинних меблів, посуду, тканин та ін. Деякі замки використовуються для проведення костюмованих вистав, лицарських турнірів тощо.

4. В Україні також старовинні замки використовуються як складова туристичних маршрутів, їх відвідують туристи і екскурсанти різного віку. Замки використовуються для музейних експозицій і проведення на їх території фестивалів, свят, турнірів та ін. Однак активність названої діяльності є набагато нижчою, порівняно із сусідньою Польщею.]

Література:

1. Возницький Б. Замки в Україні і на Львівщині – у катастрофічному стані! / Б.Возницький // Народний часопис Городоччини: Думка. – 19.04.2010.
2. Петранівський В.Л. Туристичне краєзнавство / В.Л. Петранівський, М.Й. Рутинський. – К.: Знання, 2008. – 575с.
3. Трубочанінов С. Країна замків і фортець / С.Трубочанінов. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. – 56с.
4. Junusz T. Zamki i ich tajemnice / T. Junusz. – 1989. – 78s.
5. Guenguin B. Zamki w Polsce / B. Guenguin. – 2000. – 276s.